

## פרק ו

א. **לַעֲיֹל** (זבים פרשת א, א) מרבי מאיש אפילו תינוק בן יום אחד, וכאן משמע דאיש לפחות בן תשעה שנים. עיין גדה דף לב ע"ב דמקשי הגמרא זאת הקושיא. ומתרחץ דפשטיה דקרא משמע אפילו תינוק בן יומו, כיון דכתיב איש איש, או ואיש, הוה כעין מיעוט אחר מיעוט לרבות אפילו קטן, וכיון דאפיקתא מפשטות קרא דאיש דמשמע גדול, אין לך לחלק בין קטן לקטן. אלא דכאן גבי שכבת זרע הלכה למשה מסיני שאין מטמא פחות מבן תשע, אבל מקרא לא משתמע, כיון דדרשת ו' לרבות דוקא גדול, ומלת איש גם כן מתפרש לגדול, הוי כעין ריבוי אחר ריבוי למעט גדול, אלא אפילו קטן, ואין לך לידע אלא אפילו קטן בן יומו. ואחר כך מקשינן קרא למאי אתא. ואין הקושיא דלכתוב איש בלא ו', דאם כן יהיה נכתוב בתורה דבר שאינו אמת על פי הלכה, דאיש משמע גדול. אבל הקושיא לכתוב וכי תצא ממנו שכבת זרע. ומתרחץ למעט האשה מלובן, שלא תטמא אפילו יום אחד כמו שכבת זרע, דלעיקר נדה כבר נתמעט מדמיה דמיה, עיין בתוספות ודוק שם. ומעתה בהכרח נפרש אופן המיעוט ממלת ואיש, כי ממלת איש משמע ממילא איש ולא אשה, והו' המיותר הוצרך לכתוב שלא לכתוב דבר שאינו על פי הלכה, דאיש משמע גדול ולכן בהכרח לכתוב ו' ריבוי אחר ריבוי למעט הגדלות, כדי שלא להוציא מפיו דבר שאינו. ולא תקשה לא לכתוב כלל איש, ולא תצטרך ו' ונסמך אהילכתא, הא אצטרך איש למעט אשה, ודוק היטב בנדה דף ל"ב שם. ומה שכתבנו ואיש ריבוי אחר ריבוי, הוא כעין וה' הוא ובית דינו (ירושלמי ברכות פרק ט הלכה ה), והבינהו.<sup>43</sup>

ב. **כִּי תִצָּא**. משמע יציאה לחוץ ממנו. **מִכָּאן אָמְרוּ**. כמשנה נדה פרק יוצא דופן (נדה מ, א). הזב שאכל תרומה והרגיש שנודעזעו אבריו לצאת הזיבה לחוץ, או חזו באמה שלא לצאת, ואוכל בתרומה. והאין התירו לו לאחוז במקום זה, עיין נדה דף יג ע"א דפליגי אביי ורבא.

**בַּמִּשְׁנָה** (נדה מ, א) הכא תנן, הזב ובעל קרי אינן מטמאין עד שתצא טומאתן לחוץ, היה אוכל בתרומה והרגיש שנודעזעו אבריו או חזו באמה ובולע את התרומה, עד כאן. פתח בלשון רבים זב ובעל קרי, ומסיים בלשון יחיד היה אוכל, הרגיש, אוכל, בולע. ועל זה מביא בגמרא על זה (שם מג, א) מימרא דשמואל, כדי שנבין המשנה. אמר שמואל כל שכבת זרע שאין כל גופו מרגיש בו אינה מטמאה, מאי טעמא שכבת זרע אמר רחמנא בראויה להזריע. אם כן דבעל קרי אינו מטמא אלא בהרגשה, ואין קישוי אלא לדעת (יבמות נג, ב), ולכן עזבה המשנה לשון רבים ונקיט לשון יחיד, דקאי דוקא על הזב

דמטמא אפילו באבר המת ובלי רצונו ובלי הרגש כל גופו, אבל בעל קרי דאינו מטמא אלא אם יצא על ידי הרגש כל גופו באבר חי, וברעים ורשעים לא מיירי מתניתין, כי בודאי לא שכיחי שיאכל תרומה בשעה שבא על אשתו, ולכן בהכרח נקטי המשנה לשון יחיד, דקאי על זב דוקא, דברשיעי לא מיירי. וכיון דמתניתין דייקא כהני לישנא דשמואל, ולכן פסק הרמב"ם בפרק ה מהלכות אבות הטומאה (הלכה י) לפיכך אם ראה בלא קישוי ובלא תאוה אינה מטמאה משום שכבת זרע, כיון דמתניתין הכי דייקא. אבל בכאן הגירסא בלשון רבים, צריכין לומר דסבירא ליה כלישנא בתרא דשמואל דכל שכבת זרע שאינו יורה כחץ אינו מזרעת, אזרועי הוא דלא מזרעא הא טמויי מטמאי, משמע דזב ובעל קרי שזה לענין זה. וכן פירש הרשב"ץ בתשובה חלק ראשון [סימן ק"א דאין חילוק בין זרע לזיבה. ולכן נקיט כאן לשון רבים, דאין חילוק בין קרי לזיבה, וברשיעי לא מיירי. ורבינו [בקרוב אהרן] לא העיר בכל זה, ולא ידעתי למה, ומה שכתבתי הוא האמת:

ג. **פֶּרֶט לַמַּעֲרָה**. רבינו [בקרוב אהרן] רצה למחוק בכאן מלת המערה, דכאן לא בשכיבה מיירי, וכבר ביאר דאין מטמא עד שתצא לחוץ, ואחר כך פירש פרט למערה כמערה מים, שזרעו שותת ואינו יורה כחץ אינו מטמא. אבל כבר דקדקנו דהאי ברייתא אתיא כשמואל בלישנא בתרייתא דמטמא זרע אפילו שותת, ודייק לה ממקרה לילה אפילו קרי בעלמא שאינו ראוי להזריע, ולכן אי אפשר לפרש הברייתא כלל בדרך שפירש רבינו. אבל לא ידעתי האין נעלם ממנו דברי הרמב"ם בהלכה הנ"ל (אבות הטומאה ה, י), וזה לשונו, הבעל את האשה ולא הוציא שכבת זרע טהור אף על פי שהערה, וכן האשה טהורה עד שיוציא האיש את הזרע. ודברים אלו הם דברי הברייתא דהכא, שמכאן העתיק לשון זה. ולכן ביאר אף על פי שהערה, שהוא לכאורה מיותר. ועיין בכסף משנה. ומה שהקשה רבינו דכאן לא בשכיבה מיירי, חס מלהזכיר, דהפסוק ברעים ורשעים לא מיירי. הרי אף לישנא בתרא דשמואל מודה דשכבת זרע משמעו דראוי להזריע, וכיון דכאן מיירי בראוי להזריע בודאי מיירי בדרך המותר, דהיינו על ידי שכיבה. ולכן ממעט המערה ואין גומר את הביאה.

**וְלֹא** משכבת זרע דייק, אלא קרא כמפרש, עד שתצא לחוץ פרט למערה ולא יצאה הזרע. או דדייק מלשון שכבת דבשכיבה מיירי, ובעינן שכבת זרע, ולא סתם שכיבה בלתי זרע. והוצרך לדרשא זאת, דכתיב ואשה אשר ישכב איש אותה שכבת זרע ורחצו במים, דהוי אמינא היא אינה מקבלת טומאה עד שיוציא את הזרע לתוכה, אבל הוא מקבל טומאה בשכיבתה אף בלתי הוצאת זרע. דאם לא כן,

## בפולחן בשמן

43 (שמות יב, כט) מפרש 'כל מקום שנאמר וזה' הוא ובית דינו, שהיו"ו לשון תוספת הוא כמו פלוני ופלוגי. אמנם המקור לדברי רבינו הוא בספר הפליאה בתחלתו: 'שהו' רחמים וזה' רחמים, ואין רבוי אחר רבוי אלא למעט מן הרחמים ולהביא דין, זהו כל מקום שנאמר וזה' הוא ובית דינו, וכל מיעוט שבא למעט מצד שני רבויים אינו ממעט אלא דבר מה'. ובעשרה מאמרות (אם כל חי א, א): 'אמנם אופן הלמוד איך המלה הזאת תורה היות בית דינו מצורף אליו, להם מדה בתורה אין רבוי אחר רבוי אלא למעט, כי הנה השם הגדול בן ארבע אותיות ב"ה ידוע ומפורסם שהוא מיוחד למדת הרחמים, והיו"ו הנוספת במלת וזה' היא עצמה אות של רחמים, ובאה למעט בגדרי הרחמים ולהוסיף בית דינו. וכמדומים אנו שהוא מעוט רחמים, ואינו אלא רבוי רחמים, שגם הבית דין מסכים לפעולה זו:'

(במדבר לא, כ) כתיב בגד וכל כלי עור וכל מעשה עזים, וממלת מעשה עזים מרבינן קילקולי וחבק. ורנן גזירה שוה בגד ועור בגד ועור להקיש מת לשרץ ושרץ למת. ואחר כך מקשי בגמרא דיש להשיב על גזירה שוה מה לשרץ שמטמא כעדשה. ואמר בגמרא לאיי מופנה משני צדדים, מכדי מת ושרץ אתקיש לשכבת זרע בפרשת אמור והנגע בכל טמא נפש או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע או איש אשר יגע בכל שרץ, ובשכבת זרע כתיב בגד ועור, בגד ועור ושרץ ומת למה לי, שמע מינה לאפנויי.

והקשה הר"א ממין בתוספות, כיון דיש לך היקש גזירה שוה למה לך, דדבר הלמד בהיקש, דהיינו שכבת זרע ממת לענין קילקולי וחבק, יחזור וילמד על השרץ, וכן להיפך, עיין שם בתוספות, והניחו בקושיא. ותירץ רבינו [בקרוב אהרן] דחכמים קיבלו הגזירה שוה מהר סיני, אלא שיש להשיב על הגזירה שוה, ולכן הוכרחו לדין ההיקש כדי לאפנויי את הגזירה שוה. אבל תמהני פה

קדוש פה מפיק מרגליות יאמר דבר כזה, כי קושיית התוספות לא על חז"ל כדי שיתרץ שחז"ל הוכרחו לדון גזירה שוה המקובלת מהר סיני אלא שדרשו ההיקש כדי לאפנויי הגזירה שוה, אבל קושיית התוספות על התורה הקדושה, למה לי גזירה שוה, כיון שנכתוב היקש בתורה, וקיימא לן שאין משיבין על היקש וגם אין היקש למחצה, למה כתבה התורה עוד גזירה שוה, כי באמת היקש עדיף מגזירה שוה. וגם מה שתירץ הרב בעל פני יהושע לא יכולתי להלום בעניות דעתי, כי לדבריו בגד ועור דמת אינו מופנה עיין שם ודוק.

**אבל** מה שנראה לעניות דעתי, אף דקיימא לן דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש, אבל ללמד בכפל ובחזרה אינו מלמד. כגון בכאן, דשכבת זרע נלמד ממת לענין שאר כלים ולענין קילקולי וחבק, ויחזור וילמד לשרץ לענין קילקולי וחבק, ועוד נלמד שכבת זרע משרץ לענין זנב הסוס ולמעט חבלים, ויחזור וילמד למת, היקש כזה לא מצינו בכל הש"ס, ובודאי שחז"ל היה להם קבלה שהיקש כזה אין אנו דורשין, ולכן הוצרכו לגזירה שוה ולהיקש, ודוק היטב, ועיין בגמרא. ומעתה נבוא לבאר דברי הברייתא, דהוצרך ללמוד שכבת זרע ממת ושרץ, ולא די לו ללמוד מאחד מהם, דיש בגדים שצריכין למילף ממת כגון קילקולי וחבק, ויש שצריכין ללמוד משרץ כגון זנב הסוס ולמעט חבלים:

ה. **אמר עליו אפילו על מקצתו.** שלא נתפשטה הזרע מקצה אל קצה, אלא שמונחת עליו בקצה העליון ולא מעבר לעבר. ובא לאשמועינן דאף שיכשה קצת מלחותה, ואין בה כח להתפשט מעבר אל עבר, אבל על כל פנים יש בה ליחות קצת שנידבקות עליו על קצה העליון ואינה נפרכת, מטמא. ומה שפירש רבינו [בקרוב אהרן] דבא לאשמועינן אף שהיה הזרע על קצה הבגד ולא על כל הבגד, הוא דוחק, מהיכי תיתי דצריך על כל הבגד,

ורחצו לשון רבים למה לי, דבהוצאות זרע כבר כתיב אצלו דבעי רחיצה, ועל ידי זה נוכל לטעות דהאי ורחצו הנכתב אצל שכיבה מרבה לאיש אפילו סתם שכיבה. ולכן כתב כאן שכבת זרע, מלת שכבת מיותר, לבאר לנו אף בשכיבה בעינן זרע. ודוק היטב בדברים הללו. וכיון שיש דרשה שכבת זרע פרט למערה, על כן דרש לקמן (הלכה ט) מלת ורחצו מקיש רחיצתו לרחיצתה.

**העוֹלָה** מדברינו. אלו היה כתוב כי תצא ממנו זרע, בהכרח היה לומר שבקיה לקרא דדחיק ומוקים אנפשיה, דזרע משמע בראוי להזריע, ועל ידי שכיבה אי אפשר דממלת ורחצו מוכח דבשכיבה אף בלי הוצאת זרע, ולכן בהכרח מיירי אם עבר באסור, דהתורה צריכה לבאר גם דין מי שכבר עבר על איסור שמטמא. אבל כיון שכתוב שכבת דאף שכיבה בעינן זרע, בודאי דהפסוק מיירי בדרך היתר, דאף בשכיבה לא מטמא עד שתצא הזרע לחוץ. ומעתה בהכרח נפרש מלת ורחצו להקיש. אבל המשנה

בודאי לא יתן עצה לרשע, כי הלעיטהו [לרשע] וימות (ב"ק סט, א) ויאכל תרומה בטומאה ויחייב מיתה על מיתה. ולכן תפס המשנה לשון יחיד. ודוק בכל דברינו הנכונים ואמיתים.

**אפילו במי מקוה.** כלומר שאין צריך מים חיים. ובחגיגה דף יא [ע"א] לא גרסינן אפילו, ולכן פירש שם רש"י ז"ל פירש אחר, דהיינו שבא למעט שאובין. והתוספות הקשו עליו דשאובין כבר נלמד לעיל (שמיני פרשה ט, א) מאך מעיין בור ומקוה מקיש מקוה למעיין. ויש לתרץ, מדרשא דלעיל לא נדע אלא מקוה, ששם מקוה יחול על רביעית גם כן, ומשם נדע דרביעית מים בעינן בידי שמים. ומכאן נלמד דבעינן רוב שיעור מקוה, דהכי משמע, במים, דהיינו מים המיוחדים שאמרת לך במקום אחר דבעינן שלא יהיה שאובין אותו מים, בעינן שיהיה כל בשרו עולה באותן מים, דהיינו שכל ארבעים סאה לא יהיה שאובין. ומן התורה חד בתרי בטיל, ולא דוקא תרי אלא רוב, ולכן די מן התורה בעשרים ואחד סאין מי מקוה, והשאר התיירו ברבייה והמשכה, כדי לידע שמן התורה בעינן שלא יהיו שאובין. ולא שייך לכאן מין במינו, או אין מבטלין איסור לכתחילה, וקל להבין למשכילים. אבל התוספות אזלי לשיטתם (ב"ב טו, ב) דסברי שאובין דרבנן, וכל דרשות אלו אסמכתות הן לשיטתם. אבל לדעת רש"י<sup>44</sup> הכל נכון בעזר אדון כל. ודוק היטב בסוגיא ובמה שכתבנו לעיל על פסוק אך מעין (שמיני פרשת ט, א):

ד. **[בגד ועור].** עיין שבת דף סד [ע"א] בפרק במה אשה. **[תלמוד לומר כ"כ כו].** מלת כל מיותר, לרבות כל הכלים. **ואם נפשך לומר.** שמלת כל לא ירבה אלא כל מיני בגדים, בין צבועים בין לבנים. **נאמר בגד וכו'.** להבין דברי רבותינו אעתיק בקיצור מהגמרא הנ"ל, בפרשת שמיני (ויקרא יא, לב) בפרשת שרצים כתוב בגד או עור או שק, וממלת שק נתמעט חבלים ומשיחות, וממלת או שק מרבה דבר הבא מזנב הסוס ומזנב הפרה. ובמת בפרשת מטות

#### בפ"ה בשמן